

ГАЧАК-ВЕЛИЧКО ЛІЛІА АНДРІЙВНА

*Національна академія сухопутних військ імені Петра Сагайдачного,
старший викладач кафедри морально-психологічного забезпечення
діяльності військ, кандидат юридичних наук*

ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Збройні Сили є одними з важливіших політичних інститутів суверенної держави. Наявність сучасних, високотехнологічних, укомплектованих найкращими кадрами Збройних Сил – це один із стримуючих факторів у період нестабільної геополітичної ситуації у світі та одночасно гарант безпеки держави.

Питання професійної орієнтації з підготовки кадрів для військової служби мають свою психологічну специфіку, основою якої є саме поняття – державна військова служба, яка є однією з видів державної служби. Відмінною рисою, наприклад, від цивільного службовця є те, що військовослужбовець, з одного боку, має право на застосування зброї та, з іншого боку, зобов'язаний у випадку необхідності, за наказом командира, виконати свій військовий обов'язок до кінця. Тобто, віддати найдорожче, що є у людини – своє життя, захищаючи народ країни та суверенітет держави, яким він давав військову присягу поступаючи на військову службу. Це одна з ключових психологічних особливостей у підготовці молоді до служби у армії та діяльності служб у роботі з особовим складом військових частин з військовослужбовцями на заклик [1, с. 23].

Кожен військовослужбовець, як особистість, має не лише властиві йому особливості нервової системи (психіки), але й формується й розвивається у різних соціальних умовах (сім'я, освітні заклади та заклади професійної підготовки, військовий підрозділ), що складає своєрідний зміст його психології. Це явище отримало назву індивідуальності, які відображають своєрідне поєднання психічних та психологічних особливостей конкретного військовослужбовця [2, с. 120].

Особистість військовослужбовця постійно зберігає на собі відбиток своєї біологічної, природної організації. Але питання полягає у тому, як зрозуміти співвідношення природного й соціального у особистості. Ось тут важливо усвідомити, що природні органічні сторони існують у структурі особистості як її соціально-обумовлені елементи. Адже біологічне, входячи у особистість військовослужбовця, стає соціальним та надалі реалізується (психологічно) у конкретній військово-професійній діяльності [3, с. 34].

Однак оточуючий військовослужбовця світ (умови військово-професійної діяльності) та сам він постійно змінюються. Відповідно, абсолютної тотожності особистості та умов її діяльності немає й не може бути. Людина постійно знаходиться у світі «порушеної рівноваги»,

єдності й боротьби протилежностей, переходу кількісних змін у якісні. Відповідно неможна виділити ні одного моменту у професійній діяльності військовослужбовця, коли б він не відчував потреби відновити баланс порушеної рівноваги між його особистісним змістом та умовами служби. А для цього він змушений проявляти достатню психологічну активність [4, с. 56].

Активність військовослужбовця закладена у самій його природі та властива йому об'єктивно. Однак направленість активності у військовій діяльності завжди орієнтована на цілком конкретну реальність (об'єкт), у якості якої виступають службові явища та процеси. Усі їх складові формують цілісний феномен військової праці. Основними її сторонами є військово-професійна діяльність, повсякденні стосунки та особистісний розвиток.

Відмінності між людьми менш за все виражені у наборі біологічних потреб, їх кількісних та якісних параметрах. Особистість тут проявляє себе в основному у способах їх задоволення, які базуються на психофізіологічних основах військовослужбовця та відображають досягнутий рівень засвоєння ним цінностей культури, суспільного порядку, практики військової служби. Це важливо враховувати організовуючи життєдіяльність особового складу, особливо в умовах проживання у казармі. У протилежному випадку наявність різного досвіду задоволення біологічних потреб стає однією з причин міжособистісних та внутрішньо-особистісних конфліктів [5, с. 205].

У той же час важливо враховувати, що військовослужбовець по своїй сутності постає як суб'єкт військової праці, цілісний феномен зі своїми специфічними макрохарактеристиками як індивід, особистість та індивідуальність. У кожному прояві його активності представлена система потреб, але у різній ієрархії. У результаті, вступаючи у взаємодію з об'єктами військово-професійної діяльності він тим самим не лише пізнає їх властивості, але й самого себе. Результати цього пізнання фокусуються у його досвіді. У випадку виникнення необхідності задоволення будь-якої потреби військовослужбовець, опираючись на свій досвід, направляє власну активність на пошук тих засобів, взаємодія з якими дозволяє йому досягти цього.

У висновку, об'єкти, які формують умови військової діяльності, стають предметами особистісної потреби [5, с. 210].

Таким чином, військовослужбовець, як будь-яка інша людина, об'єктивно схильний бути активним у взаємодії з оточуючим середовищем та реалізовувати себе у специфічній діяльності, представленій військовою службою. У військовій соціології актуальним залишається питання про те, чи вважається військова служба звичайною професією чи особливим способом життя.

Не дивлячись на наявність інституціональних основ військової служби: патріотичних цінностей, переконань, історичних традицій, сучасний військовослужбовець орієнтований на ринкові: для багатьох молодих людей служба за контрактом розглядається перш за все як джерело стабільного гідного доходу, безкоштовного життя, пільг та

соціальних гарантій. Відомий американський військовий соціолог Чарльз Москос першим звернув увагу на мінливий характер військової служби, та сприйняття суспільства військовослужбовців та самими військовослужбовцями військової служби, де відбувається трансформація від соціального інституту з поняттям честі та обов'язку до роду занять з ринковими механізмами функціонування [6, с. 21].

Однак, психологи відмічають, що військовослужбовець як особистість, та військова професія невід'ємні від військової культури, під якою розуміють субкультуру військовослужбовців, яка включає у себе спосіб життя, набір цінностей та норм, мова, ритуали, символи, матеріальну та художню культуру, мистецтво. Військова культура формується цілеспрямовано державою та Збройними Силами з метою формування духовних основ військової служби та військової ідентичності військовослужбовців.

Необхідно признати своєрідність військової служби як професії. Розповсюджена думка, що військова професія вимагає від людини, перш за все, покликання та готовності до останньої краплі крові самовіддано захищати Батьківщину. Так, військовий історик А.І. Каменев пише: «Офіцер – особлива професія, ця особливість проявляється у своєрідних вимогах до його якостей. Це професія складна (фізично, морально та психологічно), небезпечна навіть у мирний час, вимагає високої самовідданості, яка доходить до самозабуття. Ряди офіцерського корпусу залишити набагато складніше, ніж порвати з будь-якою іншою спеціальністю. Офіцерська служба пов'язана з багатьма позбавленнями та обмеженнями, незручностями, які не відчують представники інших професій. Грошова винагорода за офіцерську працю, як правило, не відповідає той високій її «вартості», якою по справедливості ця праця повинна оцінюватися. Висока ступінь відповідальності, обмеженість громадянських та особистих прав та свобод важким тягарем лягають на душу офіцера й вимагають високого рівня свідомості й самообмеження. Не кожна людина в стані нести по життю такий тягар [7, с. 26].

Соціальне середовище військовослужбовців досить зачинене та консервативне, показниками зізнання у ньому служить успішний досвід, пов'язаний з подоланням тягара та позбавлень військової служб, життям у казармі, участю у бойових діях чи навчаннях.

Список використаних джерел:

1. Афонін Є. А. Становлення ЗС України: соціальні та соціально психологічні проблеми – НАН України. Інститут соціології. – К. : Інтерграфік. 2014. – 304 с.
2. Голик М. М., Ляшенко В. М., Романишин А. М., Романовський Я. Я. Морально-психологічне забезпечення діяльності військ. Частина II : Курс лекцій. – Львів : ЛІСВ, 2019. – 224 с.
3. Грибенюк Г. С. Мотиваційна готовність курсантів і слухачів вищого військового учбового закладу до професійної діяльності (на прикладі

- спеціалістів пожежної безпеки МВС України). Дис. ... канд. психол. наук: 20.02.02. – К. : Київський військовий гуманітарний ін-т, 2017. – 190 с.
4. Дорошенко М. М. Індивідуально-психологічні особливості військовослужбовців з граничними нервово-психічними розладами : автореф. дис. ... канд. психол. н.: 20.02.02 / Військовий гуманітарний ін-т Національної академії оборони України. – К. : Товариство «Знання» України, 2016. – 19 с.
 5. Дубяга А. А. Готовність до ризику у професійній діяльності в уявленнях військовослужбовців Національної гвардії України. Вісник Національного університету оборони України. 36-к наук. праць. К. : НУОУ, 2014. Вип. 4 (41). С. 205–210.
 6. Методичні рекомендації з організації психологічного вивчення вивчення військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України. – Київ : Головне управління по роботі з особовим складом Збройних Сил України. – 2015. – 108 с.
 7. Методичні рекомендації з організації психологічного вивчення військовослужбовців, призваних за мобілізацією, у навчальних центрах (частинах) Збройних Сил України. – Київ. : Головне управління по роботі з особовим складом Збройних Сил України. – 2016. – 30 с.

Ключові слова: військовослужбовець, особистість, військова служба, професійна діяльність, психологічні особливості.

Key words: serviceman, personality, military service, professional activity, psychological features.

ГЕРМАН ЛЮДМИЛА ВІКТОРІВНА

*Національна академія Служби безпеки України,
старший науковий співробітник наукової лабораторії,
кандидат психологічних наук*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СТРЕСОГЕННИХ ЧИННИКІВ НА УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Протягом восьми років російська федерація вела гібридну війну проти України, прикриваючи свої дії турботою про російськомовне населення, яке проживає на сході країни. Однак, 24 лютого 2022 року з боку російської федерації відбулась фактична зовнішня інтервенція нашої країни. Тому, на сьогодні питання війни і миру для України є найбільш пріоритетним, яке стосується кожного її громадянина.

Слід зазначити, що війна – це надзвичайно сильний психологічний подразник для кожної людини та суспільства. У ситуації воєнного конфлікту можливі безпекові загрози перетворюються на повсякденну реальність, яка вимагає нових стратегій існування. В цей складний час, звичайно, на передній план висувуються такі поняття як: «мужність», «сила», «честь», «сміливість» та «героїзм», адже фізичне виживання